

УДК 94 (497.115=163.41) „1941/1942“ (093.2)

ИЗВЕШТАЈИ СА КОСОВА И МЕТОХИЈЕ 1941-1942 – АРХИВСКИ ФОНД МИЛАНА НЕДИЋА

Апстракт: *Обелодањена архивска документа која су издвојена из архивског фонда Обласне комисије за утврђивање ратних злочина окупатора и његових помагача 1941-1945. године, а која је радила на територији Косова и Метохије, говоре о убиствима и прогонима српског народа од стране Арбанаса и о његовом етничком прогону и економском рунирању српског народа. Албанско-косовски је био задужен за злодела над Србима, коме су здушну подршку давале окупационе немачке, а у мањем делу и италијанске снаге. Из упућених извештаја, министра и делегата са Косова, генералу и председнику Владе народног спаса Србије Милану Ђ. Неђићу, стиче се утисак да је генерал Неђић био једини спасилац српског народа.*

Кључне речи: *Косово и Метохија, Срби, Арнаути, Албанско-косовски комитет, Немачка, Италија, чиновници, жртве, пљачке, паљење, убиства, терор, узурпација имовине, геноцид, Албанија..*

Никад проучена, али сачувана архивска документа у Архиву Косова и Метохије, тачније преписка између „армијског ђенерала“, Милана Ђ. Неђића (у то време председника Владе народног спаса у Србији), или боље рећи извештаји делегата Министарства унутрашњих послова за Косовску област, затим извештаји бивших чиновника Министарства спољних послова на раду у Министарству унутрашњих послова, као и извештаји угледнијих Срба који су жи-

вели на Косову и Метохији, говоре о геноциду и прогону Срба, који су далеко од очију Београда опстајали на овим просторима.

Увод у данашњу причу и политичку ситуацију о Косову и Метохији је започео много раније, а приложена документа из периода НОБ-а (1941/42. год.) су само доказ о наставку геноцида који над српским народом није престао ни до данашњих дана. Тиме заправо потврђујемо да су писана документа једино сведо-

чанство које не може почивати на миту, већ само на косовско-метохијској збиљи.

Почетком Другог светског рата Косово су сачињавали осам срезова предратне Југославије, од којих су три: Лапски са седиштем у Подујеву, Вучитрнски са седиштем у Вучитрну и Косовско-Митровачки са седиштем у Косовској Митровици припадали управном подручју Србије, односно аутономном Косовском округу. Других пет срезова: Грачанички са седиштем у Приштини, Неродимски са седиштем у Урошевцу, Гњилански са седиштем у Гњилану и Дренички са седиштем у Сувој Реци припадали су окупационој власти Краљевине Италије и у неку руку су били „анектирани“ од стране Краљевине Албаније. Битно је истаћи да су ови срезови пре почетка другог светског рата били насељени са око 120.000 Срба и око 170.000 Арнаута. Приликом слома Југославије око две трећине српског народа је напустило Косово, тако да је на Косову остало једва 40-50.000 Срба (ово су подаци са подручја пет срезова који су се налазили под албанском влашћу). Највећи број ових Срба иселио се у Црну Гору, пошто је већина отуда и досељена а изван број је пребегао у Србију а мањи број су побили Арнаути.¹

Опстанку Срба у овим крајевима треба захвалити Италијанској окупационој власти, (писано је у извештајима Срба са Косова) која је

¹ Арх. фонд: Обласна комисија за утврђивање ратних злочина окупатора и његових помагача 1941-1945, Радована Павловића-Извештај, К. Митровица 1941, стр. 1

одмах по доласку на Косово, српски народ узела у заштиту, из разлога, јер је упознала његове врлине и вредности које су биле несравњено веће од арнаутских.²

Метохију су, у време избијања Другог светског рата, сачињавали пет срезова, створених такође још у предратној Југославији: Пећки са седиштем у Пећи, Источки са седиштем у Истоку, Ђаковачки са седиштем у Ђаковици, Подримски са седиштем у Ораховцу и Шарпланински са седиштем у Призрену. Ових пет срезова пре рата су били насељени са око 70.000 Срба и око 140.000 Арнаута. Већ у првим годинма Другог светског рата у овим срезовима Срба је било око 20.000.³

Како је писало у извештајима са подручја Метохије, једна мала оаза Срба је побегла у Призрен и кратко време је ту мирно живела, захваљујући италијанској увиђајности. Други већи збег се налазио у самој вароши Пећи. То је била „гомила српских живих лешева“, деце и жена, пошто се велики број мушкараца „кућних старешина“ разбежао у Србију и Црну Гору још у првим данима слома Југославије. Најтежи положај Срба је био у Пећи, због удаљености од осталих крајева. Њих око 12.000 било је избежумљено, душевно изгубљено, понижавано, вређано на сваком кораку, убијано, интернирано и духовно ослабљено. Бесомучна хајка је трајала пуне две године и није престајала ни јењаваља ни један једини дан. Косовски комитет је једино овде постигао оно што је

² Исто, стр. 2

³ Арх. фонд: Исто, Милан Ивановић-Извештај, Београд 1942, стр. 1

желео, јер је одмах првих дана рата исчистио од Срба: Подримски, Ђаковачки и Пећки срез. Заправо, Срби су из великог страха сами побегли а ко је остао био је убијен. Ко је кренуо за Црну Гору уз „Ругову“, био је у већини случајева убијан као кућни домаћин а жене и дец су пропустана. У то време у Ђаковици је остало свега 16 српских староседелачких породица од којих 7 православних цигана. Цркве су биле порушене, гробља преорана а имања међусобно издељена. За свега неколико дана извршена је аграрна реформа којом приликом су готово сва српска имања до кашике и виљушке издељена.⁴

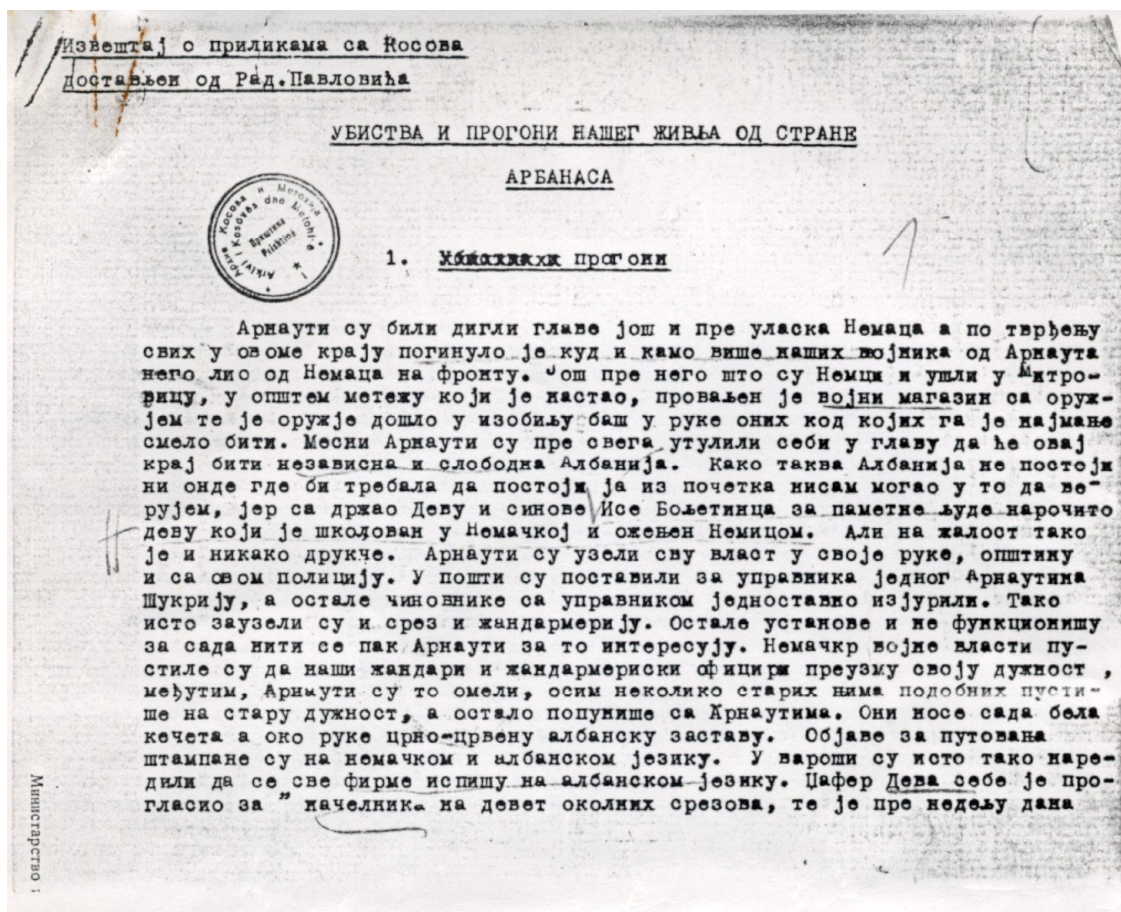
Овлашћени делегати од стране Владе народног спаса Србије су такође у својим извештајима са Косова и Метохије извештавали у вези

са радом Обласне комисије за утврђивање ратних злочина, која је имала задатак да извиди и утврди стање у крајевима у којима су Арнаути прогласили самосталност. Поводом почетка рада ове Комисије Арнаути су организовали велике демонстрације против Срба, али и свечане манифестације за Немачку и Албанију. Наиме немачко присуство је праћено са одушевљењем Арнаута, јер су се „надали“ да ће читав овај крај остати као нека слободна Албанија под немачким протекторатом. Приликом тих демонстрација одржавани су и говори у којима су Срби називани „двадесетогодишњим пљачкашима и разбојницима“ и којима се спремила „црна судбина“.⁵

⁴ Исто, стр. 1

⁵ Арх. Фонд: Исто, Радован Павловић-Извештај, Београд 1942, стр.1

Зато нека о наведеном проблему суде оригинална архивска документа из Корпуса Г. Милана Ђ. Недића која су издвојена из архивског фонда Обласне комисије за утврђивање ратних злочина окупатора и њихових помагача 1941-1945. године на Косову и Метохији:

био скуп свих арнаутских угледних Арвата из свих срезова, на којем су прогласила ту независност и слободну Албанију, после чега су сви отишли месном немачком команданту. Нега су потпуно окружили. Они су му и тумач и лични пријатељи па нико ко није Арнаутима пожељан не може му ни приступити. Затим они аранжирају депутације жалећи се да кобајаги они Арнаути страдају од Срба четника. Тако је командант и рекао једном нашем угледном мештанину Шајновићу, бившем конзулу у Одеси: "Како да ја верујем да Арнаути убијају Србе, кад ја редовно добијам жалбе да је обрнути. Исти немачки командант је једном другом нашем човеку рекао: "Што ви Срби нисте то питање раније решили, а имали сте доста времена за то, ко сте оставили да вам га ми решавамо." Арнаути су претставили команданту да су само за оно неколико дана рата наше власти стрељале ни мање ни више од 20.000 Арнаута и побацале у Ситницу. Међутим по најсавеснијем проверавању истина је да је у свему стрељано највише 50 Арнаута, који су већином поинули у Срби са нашим властима још пре уласка немачких чета у Митровицу.

иностранних послова

Митровицу, Приштину и Урошевац заповели су Немци, док су у Пећи, Баковици, и Призрену Италијанима. Граница између заповеднутих зона од стране Немаца и Италијана је којих дваестину километара иза Митровице према Пећи, па излази на Суву Реку, која је од Штимља на путу Митровица-Приштина-Скопље удаљена неких десет километара. Данас чујем да Италијани враћају натраг насељенике који су побегли од својих кућа те да се наводно италијанска крајина заузела за Црногорце насељенике. Митровица-Арнаути који доносе робу продају је по баснословним ценама. Шећер 80 динара килограм, пиринач 30-40 динара, хлеб 7 динара. Ни један Србин не може добити дозволу за пословна путовања, сем за одлазак без повратка.

Општину звечанску насилно је преузео један од синова Исе Бољетића са својим Арнаутима. То исто важи и за општину банску.

иностранних послова

12-ab1. 1942

ГОСПОДИНЕ ПРЕТСЕДНИЧЕ,

Овим извештајем част ми је упознати Вас са стањем на Косову и Метохији, као и у делу наше Косовске области и предложити потребне мере, које треба да се предузму са наше стране ради спровођења наше националне мислије.

Доношењем Уредбе о уређењу области Косова од 6 августа прошле године, Српска влада имала је за циљ да спровођењем наше државне организације обезбеди личну и имовну сигурност свима житељима наше Косовске области и на погодан начин регулише све српско-албанске односе и створи могућност несметаног рада, како Србима тако и Арнаутима.

Стање, које је наступило послен 6 априла прошле године, па све до новембра месеца, када је Српска делегација имала први званични контакт са албанским претставницима у Косовској Митровици, може се обележити планским радом Албанско-косовског комитета на рушењу Српства и свих српских тековина на Косову и у Метохији.

90% српских насељеничких кућа порушено је и спаљено на Косову и у Метохији. 40.000 насељеника избегло је смрт пре арнаутске акције чистиња и арнаутског масовног терора. Око 1.000 насељеника платило је својим животима, а остали успели су да побегну у Србију, Црну Гору, док је један део остао у Цени, Призрену, Приштини, Урошевцу и др.

Поступак арнаутских власти према Србима староседеоцима био је у извесној мери коректнији, али ипак и они су платили свој останак као браниоци Српства, великим жртвама, плачкама и узурпацијом имовине, коју поседују стотинама година.

Српске породице, које су остале у овим областима, а чије су старешине пребегли у Србију, трпе највећи терор, јер су од стране Албанаца претстављени као кривци и италијанским властима као комунисти. Међутим, то су исправни националисти и данас се налазе у служби Српске владе у својству четника, доброволца, официра и чиновника. Данас имамо око 7.000 Срба и Српкиња, који чине по договорима у Албанији и живе под најтежим човечјим условима.

Са елиминацијом Срба из ових крајева под разним видовима, Албанско-косовски комитет развио је и своју политичку акцију на тај начин што је у тим критичним данима, када је Српска влада била заузета борбама противу комуниста, успела да издвоји српска насеља и приклучи их италијанској окупационој зони, а истовремено албанска насеља припоји нашој Косовској области и тиме створи албанску већину и српску мањину.

Упоредо са овим почињу палења српских села и исељење Срба из саме Косовске области. Српско насеље Колашин, код Косовске Митровице, које броји 10.000 Срба, прикључено је Албанији, од 51 село 31 је спаљено, 5.000 Срба се разбегло, а они који су остали трпе свакодневни терор Арнаута и незапамћене плачке и крађе.

Привреду, трговину и власт узели су Албанци у своје руке. Овакво стање и данас траје ван наше Косовске области, међутим, у самој нашој Косовској области, доласком наших чиновника и српске државне страже, ситуација се побољшава, терор се умањује, убиства су ређа и стање је оптимистије. Али оно, што се доскора дешавало карактерише се са ситуацијом из доба владавине Султана Хамида у тим крајевима, само са том разликом, што сличност метода, које се спроводе одају један центар из кога се то диригује.

Нови центар је: Албанско-косовски комитет, који је ставио себи у задатак дивидацију Срба на Косову и арнаутизацију ове области свим могућим средствима. Проповедајући албанском народу робовање под Србима, албански политичари бацају највеће оптужбе на Србе и њихове управлаче, истичући да је српска политичка диригована из Београда увек била према албанском народу неискрена, непријатељска и империјалистична. Сами званични албански фактори јавно спроводе и фаворизују политику чистиња Срба. Кроз мржњу према српском народу, Албанско-косовски комитет развија албански национализам, који је данас постао динамичан и врло опасан покрет за нас.

Тирана и Рим повезали су своје интересе, а данашња албанска влада у својој националној политици истакла је главну тачку свога програма стварања Велике Албаније, чије границе има да обухвате: Подујево, Вучитри, Косовску Митровицу, Нови Пазар, Сјеницу, па све до Лесковца. Активност италијанске дипломати-

./.

је у последње време свела се на парирање београдске политике за дефинитивним придобијањем данашње Косовске области и онемогућавањем српског ширења на Југу. Стари револуционари из Косовског комитета сматрају Косово као центар српске акције на Југу и стога њихов рад управљен је у парирању наше акције и упућују нашу националну политику на Босну, као српском центру. Албанско-италијанска акција овде је заједничка, а албански фашисти постали су најинтимнији сарадници италијанске експанзије на Балкану. Оваква политичка акција осећа се с оне друге стране Косова.

Што се тиче нашег дела Косова, он је отргнут од директног учешћа акције Комитета, јер стање које се поправило за 180 степени упоређујући га са прошло-годишњим стањем доказ је томе, Али ипак Комитет преко својих илегалних органи-зација, као што је... он сам, врши своју мисију и ради пуном паром на припајању овог дела Косова Албанији.

Долазак нашег чиновништва у врло малом броју и српске граничне страже, изазвало је стагнацију албанске пропаганде, јер се није веровало да ће српски војник опет доћи на Косово. И у последњих 5-6 месеци албанско јавно миље ста-јало је под утиском губитка Косова и депресија. Али, то тајно хулаше Комитета било је вешто улешено и од пре неколико дана опет отпочео своју агресивну по-литику према српском народу и свим нашим акцијама. Убиства и терор и увећан на територији ван наше Косовске области, а ових дана отпочео је и код нас.

У моменту када се у Врњачкој Вањи држи конференција Округа косовско-ми-тровачког и када су решавана питања поделе жетве између Срба и Арнауца, односно Муслимана и питање повратка избеглица, Арнаути су за време тих закључака убили два Србина у општини војковачкој Срез дежевски, који су се као избеглице врати-ли на своја имања.

Албанска милиција покушала је илегално да се пребаци код села Врбе, Срез косовско-митровачки и наишла на оружани отпор наше граничне страже, том прили-ком убијен је један албански наредник, а Арнаути су спалили шест српских кућа и убили једног Србина. Тих дана Арнаути су попалили два села ван наше територи-је. Ван ових дана осећа се оружача реакција Арнауца према нашим настојањима и плановима по питању повратка 5.000 избеглица, доласка српске пољске државне страже и поделе жетве. Ово је метода Косовског комитета уочи извођења једног нашег националног рада.

Са малим бројем наше граничне страже /700/ практично ми не можемо пру-жити личну и имовну сигурност нашем живљу, јер су заокружени са свих страна Арнаутима, који су одлично наоружани.

Стога је потребно долазак наше пољске државне страже без које је немогу-ће вратити наше избеглице.

Велике сметње за спровођење наше мисије чине сви данашњи албански чинов-ници, жанд. официри и сви жандарми. То су људи који су од прошле године па све до данас вршили терор и убијање Срба и тражили њихову сарадњу, која иде у наш прилог не изводљива је. Сви албански чиновници су нитимни сарадници и душа Косовског комитета на челу са Ферад-Бег Драгом, који је рекао: "На Косову неће бити Срба и дошао је момент када једном треба ликвидирати српско питање." С обзиром на ове околности Косовско питање из дана у дан постаје деликатно и благовременим радом са наше стране могуће је спровести нашу мисију и онемогу-ћити све нежељене последице, које су на помолу. Ради тога част ми је замолити да се Српска влада косовским питањем више позабави и пружи му изузетну пажњу. Оно што је потребно учинити сада, то су следеће мере:

- 1/ Да се преко Војног заповедника затражи потпуно опрвођење Уредбе о уређењу Косовске области и омогући долазак свих српских чиновника;
- 2/ Да садашњи албански чиновници морају имати декрете наших власти, јер већи део постављени су декретима албанског комитета, односно албанско-народ-носне групе и тиме избегавају да буду постављени од надлежне српске власти и да буду српски чиновници;
- 3/ Да се најхитније издејствује долазак наше пољске државне страже у Срезове: Вучитри, Косовска Митровица, Нови Пазар и Подујево, у свом одређеном проценту, који би и били гаранција за личну и имовну безбедност српског жив-ља, иначе садашња управна и извршна власт налази се у албанским рукама, који и као званични органи врше терор над нашим светом;
- 4/ Да се не допусти ни у ком случају Албанцима да носе униформу албан-ске жандармерије, када их српска влада плаћа;
- 5/ Да се тражи разоружање Арнауца на нашој територији, који су по јавни мир и поредак опасни, како за нас тако и за окупаторске власти;
- 6/ Да се разјури Албанско-косовски комитет, као и свака илегална органи-зација у смислу Уредбе;

7/ Да се протерају из Косовске области сви албански чиновници, жанд. официри и жандарми, који су родом из Албаније;

8/ Да се српско насеље Колачина припоји Косовској Митровици, којој је увек припадао;

9/ Да се изврши реорганизација општинских управа и доведу на власт Срби у смислу Уредбе и потписаних протокола пре пола године;

10/ Да се ускрати трговина са монополским артиклима Арнаутима, који врше пребацивање истих у Албанију, врше шверц, зарађују огромне паре од којих врше пропаганду противу нас и материјално помажу Комитет. Да се сви монополски артикли уступе једном српском одбору, који ће дириговати својим артиклима и на тај начин економски и привредно држати Арнаути на нашој територији у зависном положају. На овај начин приморали би Арнаути да у замену за монополске артикле продају животне намирнице Србима, српским чиновницима и нашој војсци, јер до сада на тај начин немогућују свима куповину и тиме стварају сметње и немогућност даљег борбена на Косову;

11/ По могућству директно напреговарати са претставницима албанске народносне групе, него само са немачким властима, јер преговори са Албанцима дају слабе резултате и одржавање статуса-квоа омогућује се Албанцима спровођење виховог плана. Најбоље је је са одлукама ставити их пред овршени чин код немачких власти;

12/ Питање поделе жетве између Срба, као власника имања и Арнаута, односно Муслимана, као обрађивача имања, које су узели у смислу Уредбе о планској привреди, пошто је наш свет насилно морао напустити своја имања, решити на тај начин: сопственицима издати половану жетву, а што се тиче леваца и воћњака, односно плодова од њих, по 3/4 уступити сопственицима. Ову поделу извршити преко немачких власти и обезбедити нај живаљ од законског дела жетве, јер уколико би се оставило да ово питање решавају албанске власти, тачно је да Срби не би добили ни 20%. Потребно је да се по овом питању опет упознају немачке власти, мада је од стране Министарства унутрашњих послова писано по овом питању Управном штабу 17 о.м.;

13/ Питање помоћи српској сиротињи на Косову и Метохији је хитно и неодложно, јер су тамо остале жене, нејака деца и старци, без икаквих улога за живот. Потребно је помоћи 2.505 породица са 12.275 чланова по скупљеним списковима. По овом питању заможен је Црвени Крст да помогне ову српску сиротину, али својим извештајем од 22 јула са жаљењем извештава да не располаже новчаним средствима нити има каквих других извора из којих би се указала помоћ. Сматрам као националну и хуману дужност да подвучем значај и потребу помоћи од стране Српске владе у коју су сви упрли очи и наду за боље дане и своју будућност.

14/ Мишљења сам да повраћај избеглица не треба вршити док се не упути српска пољска државна стража у Косовску област. Свих дана Команда српске државне страже са претставници албанске народносне групе врши преговоре по питању процента и униформе ове страже. Одбор за обчову попалених и порушених кућа извршио је свој задатак тиме, што је прикупио и средио материјал по бројном стању попалених и порушених кућа и броју избеглица, који треба да се врате. За обнову кућа донето је решење да сви погорелци добију 75% повластице за сечу дрвене грађе, а што се тиче ексера Централна за метал јавља да је 17.500 кгг. ексера обезбедила а остатак до три вагона обезбедиће до 10 августа. Поставља се питање ко ће платити ове ексере и начин како ће се делити. Сматрам да се за ову сврху образује одбор од стране надлежних министарстава и онемогући деоба грађе преко Окружних и српских начелника у Косовској области, јер су они Арнаути и они би ову деобу искористили за пропагандне сврхе.

15/ Овом одбору ставити на расположењу и новчана средства за помоћ избеглицама.

Достављајући овај извештај, част ми је замолити Вас, Господине Претседниче, да с обзиром на хитност и значај ствари, изволите донети поволну одлуку, како би се на време учинило све што је потребно.

Изволите примити, Господине Претседниче, уверење мога одличног поштовања и оданости.

ДЕЛЕГАТ МИНИСТРА УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА,
ЗА КОСОВСКУ ОБЛАСТ,

Јован Јурић

Господину
Г-ну МИЛАНУ Н Е Д И Ћ У,
Претседнику Министарског савета
армијском генералу
Београд

Штаб Српске војне команде

Обавештајно одељење

Нов.Об.Бр. 1654 ✓

29-III-1942 год.

у БЕОГРАДУ

О посети Преседника
албанске владе Ко-
сово, извештава.

ПРЕТСЕДНИКУ СРПСКЕ ВЛАДЕ
(Кабинет)

Обавештајно одељење ове команде располаже са следећим подацима о посети Претседника албанске владе Мерлика Круја Косову:

"ТОМОРИ" гласило фашистичке странке у Албанији од 28 јуна о.г. говори о посети Претседника албанске владе Косову. Цитирајући говор који је одржао Мерлик Круј у ПРИШТИНИ, гласило "Томори" између осталог каже:

.... Косово, барем најбољи његов део, је данас Албанско, интегрални део Албанске државе, Албанско ће бити сутра и увек Албанско са срцем и духом, Албанско у добру и злу, као син и кћерка са својом мајком. Док живи на земљи Илирски род који је кроз 3000 година ову земљу купао сузама и својом крвљу, док постоји неумрли Рим.... црвено - црна заставица неће напустити ову земљу!

Затим говори о Албанским непријатељима, па каже: "Ми смо заборавили чак и Славенима Србије и Црне Горе све што су нам до јуче чинили. Али нажалост, видимо и чујемо, да они још нису ехти земље и крви Албанске. Они верују да ће уз помоћ болшевичке Москве не само успети повратити наше Косово, него и Скутаре и читаву средњу Албанију до реке Скундини, одакле би остало предало у руке Грка и тако уништили нашу расу."

Гласило "ТОМОРИ" од 1 јула о.г. говори даље о посети Претседника Албанске владе Мерлика Круја БАКОВУ. Цитирајући речи Круја које је рекао у Бакову и Раховец - у, гласило између осталог каже: "Видим да сте сретни што једном можете поздравити свог Албанског Претседника владе а не неког страног који се једанпут звао ПАШИЋ, други пут ЈЕФТИЋ, трећи пут СТОЈАДИНОВИЋ, увек свршавајући на ---ић.".....

"Наши непријатељи продужују сматрати и даље да Косово припада њима. А по чему им припада? Само зато што је на Косову био извршен један њихов атентат (мисли на убиство Мурата по М. Обићу), само зато што су ту изградили неколико цркава као: Дечане, Грачаницу. Све њихове претензије заснивају се, дакле, на крви једног њиховог Краља (Цар Лазар) и на три четири цркве, али шта значе ове грађевине? Чије је Косово? Косово је само Албанско, аних Албанаца који носе беле фесове. Нису докази једна смрт и неколико грађевина; циљави се не постижу мртвима, већ живима. А који су живи? Јесу ли Срби или Албанци? Албанци."

Претседник Албанске владе налазећи се на службеном путу по Косову у пратњи Министра ослобођених земаља Екрем Влора и Министра за јавне радове Илаз Агуси - а, одржао је и у ПРИЗРЕНУ говор горе сличног карактера.

Предње се доставља с молбом на знање.

ДОСТАВЉЕНО:
Претседнику српске владе
Начелнику инспекц. одељења

КОМАНДАНТ, ПОТПУКОВНИК